

Mindenféle tudnivaló a régi jó időkből

Közhasznu időm, avagy emlékezzünk régiekről
Kalendárium negyvennyolcából

Hogy mi az a Közhasznu Időm, aligha tudják sokan a „Szózat” olvasói közül. Magam is csak tegnap ismerkedtem meg vele. Az eset így történt: A létfői nagy felhőszakadás nyomait vizsgálgattam erre-arra a fővárosban. Egyik budai kiöntött lakás udvarán mindenféle félig elázott apróság hevert, olyan tárgyak, amiket csak törzsökös budai családok szoktak kegyelettel megőrizni. Volt ott méteres pesenyeforgató nyárs is, sőt koppantó is, melynek náléte felett élenk víta folyt az udvarra gyűlt gyermekcsereg közt. Ebben a tömkelegben láttam meg egy elfakult, világoszöld borítékú, meggyedrét alakú könyvet, melynek táblájáról messzire viritott az alábbi cím:

BUDA-PESTI UTASÍTÓ KÖZHASZNU IDŐM 1848. SZÖKŐ ÉVRE

MINDEN RANGU ÉS RÉNDŰ
HONFIAK SZÁMÁRA

A sorokat felváltva piros és fekete betűkkel nyomták. Érdekelt ez a rejtélyes Időm és tovább kezdtem tanulmányozni a címlap apróbetűs részét is. Ez a következőket tartalmazza: „Magában foglalja az év 12 holdárjait, az országba lévő főtörvényhatóságok, megyék, kerületek, városok tisztviselőit sz. t. r. Pest és Buda városaiba létező minden intézetek személyzetét, kereskedők és iparosok, céh- és nem céhbeli művészek névsorát és mindezek lakásait a legbiztosabb és legújabb adatokból előadva. Ára 1 forint ezüst pénzben. Kiadja Blaskovits Sándor Pesten, Magyar-utca, 522. szám. Budán nyomtatott Gyurián és Bagó betűivel.”

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Cím: *Mindenféle tudnivaló a régi jó időkből*

Forrás:

Szózat

Bn
(Helv)

1924. 6. 8
(Idő)

(Köt. v. füz.)

Hoidár, szolány és forgány

Szóval a Közhasznu Időm egyszerű kalendárium, tót naptár volna, ha a könyv előszava, mely a változosság kedvéért leghátul van, el nem tiltaná ennek a szónak a használatát. Azt írja ugyanis Blaskovits Sándor bátyánk Pesten, október holdár 15-én 1847-ben, hogy: „Meggyőződünk ugyanis, hogy nincs rosszabb világban, mint az értetlenség és félreértés, mely már számtalan sok rosszat szült egyesek, családok és nemzetek között vagy azért is az irónak főgondja az legyen, hogy könnyen érthető és határozott értelmű szavakkal éljen és írjon.” A csillagászok azonban mindenféle helytelen szavakat találtak ki, így a hónapot, melyet Blaskovits uram ezennel száműz a magyar nyelvűből és helyébe a helyes holdárt teszi, ugyszintén a napot is, melyet csak a huszonnég órási időtartam megjelölésére fogad el, ellenben a felettük levő napot magyarul csak szolány-nak lehet nevezni, mint amely kivesszett ősmagyar szót Zalamegye és Zalán fejedelem neve maig is őriz, a planétákat azok a barbár csillagászok bolygóknak keresztelték, holott egyedüli helyes nevük csak forgány lehet, de mindezeknél értelmetlenebb a naptár, ezért a szerkesztő megalkottja az Időm szót, a kalendárium elnevezésére. Megokolja pedig ezt a következőleg: „A calendárium kétségkívül azon könyv, melyben a szolány, a hold, a forgányok járásai, fogyatkozásai változásai évekre, napokra, órákra, pertzekre kiszámítva vannak. Ezek szerint tehát legtermészetesebb az, ha az időt fogjuk gyökkül venni s ha ehhez csak egy m. beült ragasztunk: lesz belőle Időm, mely szó a calendárium szót igen értelmesen kifejezi és magyar kiejtésű, mint p. o. öröm, üröm, köröm. Minélfogva tehát a calendárium magyarul „Időm” s a naptár szót ezennel Buda-Pesti Utasítónkból egészen kiutasítjuk. Tessék azt azoknak használni, kik a nap vagy napok tárogatásaihoz értenek: minak ehhez teljességgel nem értünk és ezen dicső „naptár” szót tőlük soha irigyelni nem fogjuk.” Így tisztában lévén, most már az Időm-mel, lapozgassuk végig a 180 lapos könyvet. Megtudjuk, hogy uraikodó forgány akkor a Ceres volt s minthogy ennek asszonyi természetű van, világos, hogy 1848-ban „lesz eső, mikor nem kell és lesz jó idő, mikor eső kell; lesz mennydörgés, villámlás és szélvész, lesz szerelemfűtés és ármaný, pletyka és rágalom egész bőségben.”

Mikor a forint hatvan krajcár volt

A további tudnivalókból rájövünk, hogy a levél-

Osztályozás

Tárgy

059

Hely

Idő

"1924"

Személy

posta 5 fontnál nehezebb levelet el nem fogad, egy font pedig 32 lat. Fél latig a portó 20 mérföldre 6 krajcár, annél messzebbre a duplája, azután fél latonként emelkedik 3-3, illetőleg 6-6 krajcárral a portó. Gyengébbek kedvéért a forint állt akkor 60 krajcárból. Legmagasabb levélposta-illeték 20 mérföldig 2 forint 48 krajcár, azon túl 5 forint 36 krajcár. A pénzküldés

díja száz forintoként 2 mérföldig 2 krajcár, 52 mérföldön túl pedig 18 krajcár alapdíj s minden tíz mérföld után 1 krajcár pótdíj. Következik a vásárok jegyzéke előbb Magyarországon, azután Erdélyországban, majd az osztrák örökös tartományokban, végezetül pedig a híres külföldi fővásárok jegyzéke. Elég messze eljárhattak nagyapánk mert Lyon, Páris, „ménusi” Frankfurt, Danzig és Zürich is benne van.

Aki utazni akart, megkapta a menetrendet is a 29-32. lapon. Csodálatosképpen a már meglevő vasutvonalakról szó sincs benne, ellenben tizenkét főposta részletes jegyzéke. A leghosszabb a Budáról Körmen-den, Varasdon át Fiuméba járó posta 38 és háromnegyed stációval. Ugyanekkora a Budapest—Temesvár—Nagyszombati és. Legrövidebb Budáról Besztercebányán át Rózsahegyre: 21 stáció.

Asszonytallér, hercules, mustafar és társaik

A tőzsdéseket nagyon érdekelheti a 33. lap, mely a „forgásban levő státuspapírosokat” sorolja fel. Megtudjuk, hogy éppen hat darab részvény volt akkor forgalomban, nevezetesen a bankrészvény, a budapesti Lánchíd-részvény, a Magyar Kereskedelmi Bank, a Magyar Központi Vasutársaság, a Pozsonyi—Nagyszombati Vasutársaság és a Dunagőzhajózási Társaság részvényei, Szegény kontremínőröknek rossz dolguk lehetett akkor. A következő laptól a számtan-tudósok is megzavarodhatnak: Az ausztriai tartományokban — persze Magyarországot is beleértve — törvényes értékű pénz nemek átszámítási táblázta. Van abban doppia, zechino, gigliato, livre, lira még pedig mindegyikből vagy tízfélé. Ez még mind aranypénz. Az ezüst mindenféle tallér, féltallér, félforint, huszas, tizes, ötös, garas s egyéb fél- és negyedkoronás

szkudo, lira, asszonytallér, pizet, frankos, herkulés, dukato, matta, dollár, kronu, guinea, silling, onecia, moeda, portugallese, imperial, rubel, pistol, pezo, pláster, real, mustafar, lirazza, giustina és egész se-reg szoldi. Ennyi fáradsággal, mint ezeken, talán a mai zürichi jegyzésen is el lehet igazodni. Hasonló változatosságot mutat a következő fejezet, mely a különféle országok és városok mértékeit hasonlítja össze a bécsi mértékekkel.

Folytatólagosan megtudjuk, hogy a főispán hivatalos napidíja 10 forint 24 krajeár, az alispáné 6 forint 24 krajeár, a hatósági orvosé 1 forint 36. Az alsóbbfokú személyzeté, mint a savanyvizkutak tisztaságára ügyelőknek, városi panduroknak, a bábák segítőinek, tornyosoknak, dézsmaszedőknek, magtári kimérőknek, téglá- és fafelvigyázóknak, adóbehaj-tóknak, vámszedőknek stb. a városok osztálya sze-rint 1 forint, illetőleg 50 krajeár, vagy 40 krajeár. Még alábbvaló az egyházzolgák, sekrestyések, eső-szők, kéményseprők, hajduk, hóhérok, levélhordók, börtönőrök stb. 24, 20, illetőleg 17 krajeárral. Ezek alatt már csak a kocsisok, házmesterek, dobosok, éj-jeli őrök, harangozók, orgonanyomók, sintéregények stb. vannak 20, 17, illetőleg 15 krajeár napidíjjal.

A bírói díjak jegyzéke törvénybeli okiratok ki-adatásáért és bírói eljárásokért olyan bonyolódott, hogy el sem mertem olvasni.

Császárok, királyok s egyéb méltóságok

A 46. laptól kezdődik a „Diesőségesen uralkodó ausztriai ház származásrendé” 12 lapon, azután jön-nek az európai uralkodófejedelmek. Volt három csá-szár: az osztrák, orosz és török, tizenhat király: an-gol, bajor, belga, dán, francia, görög, hannoveri, németalföldi, portugál, porosz, spanyol, szász, szárd, két szicíliai, svéd és norvég s végül a württembergi. Közülük három asszony: Viktória angol, Mária por-tugál és Izabella spanyol királynő. Végezetül, mint egyházi fejedelem IX. Pius pápa. Ezzel vége is van minden rendű és rangú európai uralkodóknak.

A maptár illetőleg az Időm többi része az udvar-tartás tagjait, a követségek vezetőit, az egyházi és világi méltóságokat sorolja fel, aztán tisztai címért ad becsületesen közölve mindenkinek lakását is. Az 52 magyarországi megye közt szerepel mint drávan-tuli kerület a később Horvátországhoz esatolt Poz-sega, Szerém és Verőce megye is. Szabad kerületek a Jász- és Kun-kerület verőci Szluha Imre főkapitány-sága alatt, a szabad hajdúvárosok kerülete, a turo-poljai nemesek kerülete, a 16 szepesi kiváltságos ko-ronaváros kerülete, a nagykikindai és királyi korona és tiszamehékai kerület, a verebélyi és szentgyörgyi törvényesen egyesült érseki székek, melyeknek alis-pánjai Gyulai Gaál Alajos és Deák János, van pedig a székben három járás, ugyanannyi főszolgabíróval és a vécsesi szék, melynek főispánja és helyi nemes-ségi adományozója Szfankovits János veszprémi püspök. A széknek két járása van: a pápai és a dőri. — Vajjon ki tud ezekről ma már valamit?

A szabadkirályi és bányavárosok tisztikara is ugyancsak nagy helyet foglal el, de jóval több ilyen város is volt akkor. Egy részük a budai királyi tár-noki szék joghatósága alá tartozott (Arad, Bártfa, Buda, Debrecen, Eperjes, Győr, Kapronca, Károly-város, Kismarton, Komárom, Korpona, Kőrös, Kő-szeg, Modor, Nagyszombat, Pest, Pécs, Pozsony, Sop-ron, Szabadka, Szakolea, Szatmár, Szeged, Temes-vár, Újvidék, Zágráb, Zombor), a többiek a pesti királyi személynöki szék alá. Bazin, Eszék, Eszter-gom, Székesfehérvár, Késmárk, Lőcse, Pozsega, Ruszt, Kácszében, Szentgyörgy, Trenesén, Varasd, Zólyom, minden bányaváros, mint Baka-, Béla-, Beszterce-, Breznó-, Kőrmöc-, Libet-, Nagy-, Selmec- és Ujbánya, végül a 16 szepesi város, Buccari, Zeng és Flume kikötőváros.

Buda, Pest és Óbuda hivatalaival, egyházi és iskolai viszonyaival, polgári céheivel, egyesületeivel és céhenkívüli iparosával és vállalkozóival és a kü-lön fejezetet alkotó zsidósággal következő közlemé-nyünkben foglalkozunk.

öbl			
viómsz			
mészvétel			
	(IsbtO)	(xül .v Jök)	(öbl)